

КОРПОРАТИВ ТУЗИЛМАЛАРДА ТЕНДЕР САВДОЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ МЕХАНИЗМИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

А.С.Эгамбердиев

Ўзбекистон Республикаси Банк-молия академияси магистранти

Аннотация: ушбу мақолада корпоратив тузилмаларда тендер савдоларини амалга ошириш механизми, мавжуд муаммолар ва тендерларни ташкил этишни такомиллаштириш масалалари ёритилган.

Калит сўзлар: тендер мезонлари, тендер тўғрисидаги эълон, тендер комиссияси, тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари, тендер жараёни, тендерда иштирок этиш тартиби, тендерда ғолибни аниқлаш механизми, тендер натажаси бўйича шартнома тузиш ва маблағни ўтказиш тартиби.

THE MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF THE TENDER LOGBOOK IN CORPORATE STRUCTURES AND ITS IMPROVEMENT

A. S. Egamberdiev

Master's student of Banking and Finance Academy of Uzbekistan

Annotation: this article describes the mechanism of implementation of tenders in corporate structures, existing problems and issues of improving the organization of tenders.

Keywords: tender criteria, tender announcement, tender commission, tender procurement documents, tender process, procedure for participation in the tender, mechanism for determining the winner in the tender, contract conclusion and transfer of funds based on the results of the tender.

Амалдаги қонунчиликка кўра, корпоратив тузилмаларда тендер воситасидаги давлат хариди қуйидаги шартлар бир вақтнинг ўзида бажарилган тақдирда амалга оширилади:

– ғолибни аниқлаш мезонлари товарнинг (ишнинг, хизматнинг) нафақат пул билан баҳоланишини, балки миқдорий ва сифат жиҳатидан баҳоланишини ҳам ўз ичига олади;

– товарларнинг (ишларнинг, хизматларнинг) қиймати бир шартнома бўйича базавий ҳисоблаш миқдорининг йигирма беш минг бараваридан ортиқ миқдорни ташкил этади.

Тендер мажбурий тартибда электрон шаклда ўтказилади. Давлат харидини тендер ўтказиш орқали амалга ошириш учун камида етти нафар аъзодан иборат таркибда харид комиссияси тузилади. Шартномани бажаришнинг энг яхши

шартлари тендер иштирокчиларининг таклифларини баҳолаш бўйича эълон қилинган мезонлар асосида харид комиссияси томонидан аниқланади. Агар мажлисда харид комиссияси аъзолари умумий сонининг камида учдан икки қисми ҳозир бўлса, харид комиссияси ваколатли ҳисобланади. Барча қабул қилинган қарорлар баённомалар билан расмийлаштирилиши керак.

Тендер воситасидаги давлат хариди тўғрисидаги ахборот корпоратив тузилмаларда томонидан чекланмаган миқдордаги шахсларга махсус ахборот портали орқали давлат харидларининг электрон тизимига, шунингдек корпоратив тузилмаларнинг хоҳишига кўра унинг веб-сайтига, шунингдек оммавий ахборот воситаларида тендер ўтказилиши тўғрисидаги эълонни ва тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларини жойлаштириш йўли билан маълум қилинади.

Тендер ўтказилиши тўғрисидаги эълон фақат тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари юзасидан Комеркс экспертиза қилиш марказининг ижобий хулосаси олинганидан кейин жойлаштирилади.

Тендер ўтказилиши тўғрисидаги эълон тендер иштирокчиларидан таклифларни қабул қилиш муддати тугайдиган санадан камида ўн икки иш куни ва кўри билан ўттиз иш куни олдин махсус ахборот портали орқали давлат харидларининг электрон тизимига корпоратив тузилмаларда томонидан жойлаштирилади.

Тендер ўтказилиши тўғрисидаги эълон қуйидаги ахборотни ўз ичига олиши керак:

- тендерни ўтказиш шакли;
- товарнинг (ишнинг, хизматнинг) батафсил тавсифи ва бошланғич нархи;
- тендер ўтказиладиган жойнинг манзили;
- тендер иштирокчиларига қўйиладиган талаблар;
- корпоратив тузилмаларданнинг иштирокчилар билан боғланиш учун алоқа боғловчи шахслар сифатида белгиланган бир ёки бир нечта мансабдор шахсларининг ёки бошқа ходимларининг фамилияси, исми, шарифи, лавозими ва манзили;
- таклифлар бериш муддати тугайдиган сана ва вақт;
- тендер таклифини расмийлаштиришга доир талаблар.

Тендер ўтказиш тўғрисидаги эълон қонунчиликка зид бўлмаган бошқа ахборотни ҳам ўз ичига олиши мумкин.

Тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари махсус ахборот портали орқали давлат харидларининг электрон тизимига тендер ўтказилиши тўғрисидаги эълонни жойлаштириш билан бир вақтда корпоратив тузилмаларда томонидан жойлаштирилади.

Тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари қуйидагиларни ўз ичига олиши керак:

- тендер ўтказилиши тўғрисидаги эълонда кўрсатилган ахборот;
- шартнома баҳосини ва ижрочилар билан ҳисоб-китобларни шакллантириш учун фойдаланиладиган валюта ҳамда тўлов тартиби ҳақидаги ахборот;
- тендерда иштирок этиш учун таклифни давлат тилида ва, заруриятга қараб, бошқа тилларда тайёрлаш мажбурийлиги тўғрисидаги талаб;
- тендер иштирокчиси таклифининг техник ва нархга оид қисми, уларни баҳолаш тартиби ҳақидаги ахборот;
- тендер иштирокчиларига тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари қоидаларига доир тушунтиришларни тақдим этиш тартиби, тақдим этиш муддати бошланадиган ва тугайдиган сана;
- техник торширик;
- тендер иштирокчиларининг таклифларини баҳолаш мезонлари ва кўриб чиқиш тартиби;
- тендер иштирокчилари томонидан коррупция кўринишларига йўл қўймаслик бўйича аризани тақдим этиш мажбурийлиги ҳақидаги талаб.

Тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларида корпоратив тузилмаларда ҳар бир товар (иш, хизмат) харид қилиш тартиб-таомилининг алоҳида бирлиги сифатида кўриб чиқилишини эълон қилиши мумкин. Бундай ҳолда корпоратив тузилмаларда турли товарларни (ишларни, хизматларни) етказиб бериш учун тендернинг бир нечта иштирокчиси билан шартномалар тузиши мумкин, бунда ҳар бир товар (иш, хизмат) учун фақат битта ғолиб аниқланиши мумкин. Ҳар бир товар (иш, хизмат) учун ғолиб харид қилиш тартиб-таомили шартларига кўра алоҳида-алоҳида аниқланади.

Тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларига унинг ажралмас қисми бўлган шартнома лойиҳаси илова қилинади. Корпоратив тузилмаларда харид комиссияси билан келишилган тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларини тасдиқлайди.

Корпоратив тузилмаларда харид комиссияси билан келишилган ҳолда тендерда иштирок этиш учун таклифлар бериш муддати тугайдиган санадан камида бир иш куни олдин тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларига ўзгартишлар киритиш тўғрисида қарор қабул қилишга ҳақли. Бунда ушбу тендерда таклифлар бериш тугайдиган муддат камида ўн иш кунига узайтирилади. Шу билан бир вақтда, агар эълонда кўрсатилган ахборот ўзгартирилган бўлса, тендер ўтказиш тўғрисидаги эълонга ўзгартишлар киритилади. Товарнинг (ишнинг, хизматнинг) номини ўзгартиришга йўл қўйилмайди.

Тендер иштирокчиси корпоратив тузилмалардага тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари қоидаларига доир тушунтиришлар бериш тўғрисида сўров юборишга ҳақли. Мазкур сўров келиб тушган санадан эътиборан икки иш куни ичида корпоратив тузилмаларда, агар ушбу сўров корпоратив тузилмалардага таклифлар бериш муддати тугайдиган санадан камида икки иш куни олдин келиб тушган бўлса, тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларининг қоидаларига доир тушунтиришларни юборади. Тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларининг қоидаларига доир тушунтиришлар уларнинг мазмун-моҳиятини ўзгартирмаслиги керак.

Тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари қонунчиликда белгиланган тартибда эксертиза учун Копрлекс эксертиза қилиш марказига киритилади. Корпоратив тузилмаларда тузилган шартномалар, импорт контрактлари ва уларга қўшимча келишувларнинг харид қилиш ҳужжатларига мувофиқлиги ва ҳақиқийлиги учун жавобгар бўлади.

Тендер иштирокчиси фақат битта таклиф беришга ҳақли. Таклифда давлат хариди объекти бўлган товарнинг эскизи, расми, чизмаси, фотосурати ва бошқа тасвири, нусхаси, намунаси бўлиши мумкин. Тендер иштирокчиси такдим этилаётган ахборот ва ҳужжатларнинг ҳақиқийлиги ва тўғрилиги учун жавобгар бўлади. Тендерда иштирок этиш учун таклифларни қабул қилиш махсус ахборот портали орқали давлат харидларининг электрон тизимида чор этилган эълонда кўрсатилган муддат келиши билан тугатилади.

Агар таклифлар бериш муддати тугаган вақтда тендер иштирокчиларидан камида иккита таклиф олинган бўлса, тендер иштирокчиларининг таклифлари харид комиссияси томонидан кўриб чиқилади.

Тендерда битта иштирокчи иштирок этган ёки ҳеч ким иштирок этмаган бўлса, тендер ўтказилмаган деб торилади. Бундай ҳолда корпоратив тузилмаларда харид қилиш тартиб-таомилини айна ўша шартларда ҳамда товарга (ишга, хизматга) доир айна ўша мезонларга ва талабларга мувофиқ такроран амалга ошириши шарт. Товарга (ишга, хизматга) доир баҳолаш шартлари, мезонлари ва талабларни ўзгартириш зарур бўлганда, харид комиссияси асосларни кўрсатган ҳолда тегишли қарорни қабул қилади. Тендер иштирокчиси бундай таклифларни бериш муддати тугагунига қадар берилган таклифни қайтариб олишга ёки унга ўзгартишлар киритишга ҳақли.

Тендер иштирокчиларининг таклифларини кўриб чиқиш ва баҳолаш муддати таклифлар бериш тугаган пайтдан эътиборан қирқ беш иш кунидан ошиши мумкин эмас.

Агар таклиф тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларининг талабларига мувофиқ келса, у тегишли тарзда расмийлаштирилган деб торилади. Агар таклифни киритган тендер иштирокчиси Қонунда белгиланган талабларга мос

келмаса ёки тендер иштирокчисининг таклифи тегишли тарзда расмийлаштирилмаган бўлса, шунингдек тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари талабларига мувофиқ келмаса, харид комиссияси таклифни рад этади.

Тендер иштирокчиси томонидан тақдим этилган ҳужжатлардаги ахборотнинг ишончсиз эканлиги аниқланган тақдирда, харид комиссияси бундай иштирокчини харид қилиш тартиб-таомилининг исталган босқичида тендерда иштирок этишдан четлатишга ҳақли.

Тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларида кўрсатилган мезонлар асосида тендер ғолибини аниқлаш учун харид комиссияси рад этилмаган таклифларни баҳолашни амалга оширади. Биринчи босқичда тендер иштирокчиси таклифининг техник қисмини баҳолаш амалга оширилади. Харид комиссиясининг тендер таклифининг техник қисмини баҳолаш бўйича қарори баённома билан расмийлаштирилади, баённомада тендернинг биринчи босқичини баҳолаш якунлари кўрсатилади.

Тендернинг иккинчи босқичи тендернинг биринчи босқичидан ўтган камида икки нафар иштирокчининг таклифлари мавжуд бўлганда ўтказилади.

Тендернинг иккинчи босқичида таклифнинг нархга оид қисми очилади ва баҳоланади. Харид комиссиясининг тендер таклифининг нархга оид қисмини баҳолаш бўйича қарори баённома билан расмийлаштирилади, баённомада тендернинг иккинчи босқичи ғолиби аниқланади. Тендерда иштирокчиларнинг нархи бошланғич нархдан юқори бўлган таклифлари харид комиссияси томонидан рад этилади ва баҳоланмайди.

Таклифларни кўриб чиқиш натижалари бўйича:

- биринчи босқичда — агар харид комиссияси барча таклифларни рад этган бўлса ёки фақат битта таклиф тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари талабларига мувофиқ келса;

- иккинчи босқичда — агар харид комиссияси барча таклифларни рад этган бўлса, тендер ўтказилмаган деб торилади.

Харид қилинаётган товарнинг (ишнинг, хизматнинг) техник хусусиятларидан келиб чиқиб, тендер бир босқичда ўтказилиши мумкин. Бунда давлат буюртмачиси бу ҳақда тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларида кўрсатиши керак. Мазкур ҳолатда тендер таклифининг техник ва нархга оид қисмларини очиш ҳамда баҳолаш бир вақтнинг ўзида амалга оширилади.

Тендер бир босқичда ўтказилганда, агар харид комиссияси барча таклифларни рад этган бўлса ёки фақат битта таклиф тендер бўйича харид қилиш ҳужжатлари талабларига мувофиқ келса, тендер ўтказилмаган деб торилади.

Тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларида ва таклифда кўрсатилган мезонлар асосида шартномани бажаришнинг энг яхши шартларини таклиф

қилган тендер иштирокчиси ғолиб деб торилади.

Тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларида ва таклифда кўрсатилган мезонларга мувофиқ ғолибнинг таклифидан кейинги энг мақбул таклифни тақдим этган деб торилган иштирокчи харид комиссиясининг қарори билан захирадаги ғолиб деб белгиланиши мумкин.

Агар тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларида тендернинг ҳар бир товари (иши, хизмати) харид қилиш тартиб-таомилининг алоҳида бирлиги сифатида кўриб чиқилиши назарда тутилган бўлса, харид комиссияси ғолибни тендернинг ҳар бир рредмети бўйича аниқлайди.

Таклифларни кўриб чиқиш ва баҳолаш натижалари таклифларни кўриб чиқиш ҳамда баҳолаш баённомасида қайд этилади. Тендер босқичларида таклифларни кўриб чиқиш ва баҳолаш баённомаси харид комиссиясининг ҳозир бўлган барча аъзолари томонидан имзоланади ҳамда ундан олинган кўчирма баённома имзоланган кундан эътиборан уч иш куни ичида давлат харидларининг электрон тизимида эълон қилинади.

Тендернинг исталган иштирокчиси таклифларни кўриб чиқиш ва баҳолаш баённомаси эълон қилинганидан кейин давлат буюртмачисига тендер натижалари бўйича тушунтиришларни тақдим этиш тўғрисида сўров юборишга ҳақли. Корпоратив тузилмаларда бундай сўров келиб тушган санадан эътиборан уч иш куни ичида тендер иштирокчисига тегишли тушунтиришларни тақдим этади. Корпоратив тузилмаларда ва харид комиссияси таклифларни қабул қилиш тугайдиган пайтга қадар уларни муҳокама қилишга ҳақли эмас.

Тендер натижалари бўйича шартнома тендер бўйича харид қилиш ҳужжатларида ва шартнома тузилаётган тендер иштирокчиси томонидан берилган таклифда кўрсатилган шартлар асосида тузилади.

Ғолиб шартнома тузишдан бош тортиган тақдирда унга закат суммаси қайтариб берилмайди. Агар харид комиссияси томонидан захирадаги ғолиб аниқланган бўлса, шартнома тузиш ва унга доир мажбуриятларни бажариш ҳуқуқи захирадаги ғолибга ўтади. Бунда захирадаги ғолиб ғолиб томонидан таклиф этилган нархда (бундан захирадаги ғолиб таклиф этган нарх ғолиб томонидан таклиф этилган нархдан раст бўлган ҳоллар мустасно) шартнома тузади ёки шартнома тузишдан бош тортиши мумкин. Агар харид комиссияси томонидан захирадаги ғолиб аниқланмаган бўлса ёки захирадаги ғолиб шартнома тузишдан бош тортса, давлат буюртмачиси янги тендер ўтказиши.

Тендер натижалари бўйича тузилган шартнома тўғрисидаги ахборот давлат буюртмачиси томонидан махсус ахборот порталига у тузилган санадан бошлаб уч иш кунидан кечиктирмай жойлаштирилиши лозим.

Фикримизча, корпоратив тузилмаларда амлага ошириладиган тендер савдоларни такомиллаштириш, давлат харидларининг шаффофлиги ва

очиқлигини янада ошириш мақсадида қўйидагиларни таъминлаш лозим:

- давлат харидлари субъектларини давлат харидларининг электрон тизимларида рўйхатдан ўтказиш тизимини соддалаштириш, тенедерларни режалаштириш ва амалга ошириш жараёнларини такомиллаштириш, уларнинг натижаларини мониторинг ва назорат қилиш мақсадида махсус ахборот портали ҳамда давлат харидлари электрон тизимлари билан тегишли вазирлик ва идоралар ўртасида маълумот алмашинувини янада кенгайтириш;

- махсус ахборот портали ва давлат харидлари электрон тизимида тендер савдоларига оид маълумотларни автоматик равишда қайта ишлаш натижасида шаклландиган маълумотларни давлат харидлари субъектлари ва жамоатчиликка фойдали тарзда очиқлаб бориш;

- махсус ахборот порталида реестрларни ва статистик ҳисоботларни шакллантириш асосида таҳлилий ахборот тизимини (Business intelligence) жорий этиш;

- барча иштирокчиларнинг таклифлари ҳамда харид комиссияси аъзолари томонидан баҳолаш натижаларини махсус ахборот порталида очиқлаш;

- тендер савдолари натижалари юзасидан давлат назорати ҳамда жамоатчилик назоратини ташкил қилишда очиқ маълумотларни тизимлаштириш.

Ўйламизки, юқоридаги чора-тадбирларни амалга оширилиши корпоратив тузилмаларда амалга ошириладиган тенедер савдоларини шаффофлигини таъминлашга ва такомиллашувига хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат харидлари тўғрисида” ги 684-Қонун 2021 йил 21 апрель
2. Ваҳобов А, Маликов Т. Молия: умумназарий масалалар. Ўқув қўлланма. Тошкент, “Iqtisod-moliya. 2008.
3. Ваҳобов АВ, Маликов ТС. Молия. Дарслик/Тошкент Молия институти. Тошкент: “Шарқ. 2010;804.
4. TS Malikov, O Olimjonov. Moliya - O 'quv qo 'llanma. T.: “Iqtisod-moliya, 2012
5. Malikov T, Haydarov N. Budget daromadlari va xarajatlari. O 'quv qo 'llanma, Toshkent: “IQTISOD-MOLIYA. 2007.
6. Urokov UY. QR Chinkulov Legal basis of improvement of public procurement in Uzbekistan.". International Finance and Accounting" magazine. 2017(8).
7. U Urokov. The importance of procurement models in the effective organization of public procurement.- IMRAS, 2023

8. Uchkun Urokov. Peculiarities of implementation of public procurement in Uzbekistan through the agreement procedure. *Journal of economics and business management*. 2023
9. Urokov UY, Shodmonov E, Bobobekova D. Government procurement management. T.-2022.
10. Urokov UY. Issues of improving the public procurement system in Uzbekistan. *TMI*, December. 2014;13.
11. Urokov UY. Issues of increasing the volume of electronic purchases in the state procurement system. *TMI*, May. 2021;20.
12. Ўроқов У. Ўзбекистонда давлат харидлари тизимини такомиллаштириш масалалари. 2014
13. Urokov UY. Public procurement system: yesterday and today.". *Market, money and credit*" magazine. 2018(8).
14. Ўроқов У. Улугбек Шарипжон Ўғли. Ҳадли келишув тартиб-таомили орқали давлат харидларини амалга ошириш тартиби. *Science and Education*. 2023.
15. О‘роқов UY. Davlat xaridi. O‘quv qo‘llanma. T.:«Nihol print» OK. 2022.